

SLÄKTMINNEN. TILLÄGG II

BARNDOMSSOMRAR

Odensjö i april 1978

Birgit Wennersten

Resan till landet.

Min tidiga barndoms somrar är helt förknippade med Odensjö. - När skolan slutade den 4 juni, togs den stora plåtbeslagna kofferten ned från vinden, och pappa packade, medan mamma plockade fram allt som nödvändigt måste med. Sedan kom ett stadsbud med kärra och drog ner kofferten till stationen, där den ofta polletterades någon dag före vår avresa för att säkert finnas i Åsen vid vår ankomst dit.

Resan tog en hel dag. Vanligen startade vi på morgonen. Snälltåg fanns redan på den tiden, men vad jag minns åkte vi med persontåg. I Nässjö var det en timmes matuppehåll. Där stod smörgåsbordet dukat i järnvägsrestaurangen. I Vislanda fick vi byta till den smalspåriga järnvägen Vislanda - Bolmen - Halmstad. På Vislanda hotell hann vi med ett mellanmål, innan vi steg ombord och "bolmageten" tuffade igång. Nu kände vi igen det småländska idiomet och även utseende och lukt av folket i den landsändan. Här märktes väl, vilken viktig roll järnvägen spelade. Många passagerare åkte bara ett eller två stationshåll. Vid varje station lastades gods och post av och på, och någon speciell brådska förmärktes inte därvid, utan alla kände alla och gav sig tid att utbyta några ord. I Ljungby tömdes tåget nästan på passagerare som hade ärende i huvudorten, för att, efter ett ordentligt uppehåll, fyllas med andra som utträttat sina bestyr. Vid Bolmens station såg vi första glimten av "vår" sjö. Eftersom Bolmen - Halmstad utgjorde en särskild bandel, var där också ofta byte av lok.

Går rös både ~~xxx~~ av trötthet och spänning, när vi äntligen steg av vid Åsens station. Farbror Nils stod där och väntade med hästen Lisa förspänd. Först måste kofferten baxas på, och så stuvades vi in. Hästtäckets knäpptes över våra knän, och Nils tog plats på kuskbocken. Det luktade skönt av häst och läder. Ett par gånger måste pappa av för att öppna och stänga grindarna på landsvägen, och så,

äntligen, skyttade sjön och sedan kyrkan och vi var framme.

Om resan startade mitt på dagen, kom vi fram först vid 1/2 10-tiden på kvällen, och åtminstone en gång minns jag att vi då övernattade hos farbror Valdemar i Unnen.

Till välkomsten hörde att farmor bjöd på "vite gröt" med smörgås och kaffe i kammaren. Kaffekonparna med guldkant och liljekonvaljer - blå, märkligt nog - beundrade jag väldigt.

Slätthem på 1920-talet.

1. Bostadshuset.

Det stora gulmålade huset låg en bit från vägen och var försett med en glasad tvåvåningsveranda, vilken senare delvis täckts med träplattor.

När man kom in, hade man "finavdelningen" till höger. Det närmaste rummet var en slags salong med piano, spegel, chiffonjé, fönsterbord, gungstol och farmors hemvävda blå- och vitmönstrade mattor. Nästa rum var matsal med stort ekbord och buffé samt en inventionssoffa klädd med rödmönstrad plysch. I bägge dessa rum, som var åtskilda med en dörr där av farmor vävda ylledraperier hängde, röda på salongssidan och blå på matsalssidan, användes pinnstolar med runda sitsar med "lufthål" i. Det fanns kakelugn i båda rummen, men de användes litet, och rummen kändes obebodda och litet kyliga.

På husets andra sida låg kök och kammare. Köket såg ut ungefär som det nu gör, dvs där finns ännu samma spis och vedlår. En kopparhink för vatten och med skopa i stod till höger om spisen. På vedlåren låg en plåt med ett handfat som utgjorde hela diskanordningen. Både farmor och Hulda hade sovplats i köket. Farmor låg i en säng som "bäddades upp" dvs delvis sköts ihop på dagarna. Bland sängkläderna där brukade hon ställa bakträget med deg till jäsning. Hulda låg i kökssoffan, den som vi nu har, där locket förstås lades på på dagen. Vid fönstret stod ett fällbord

med låda för matbesticken. I kammaren stod ett runt bord och där fanns också en inventionssoffa. Där och på verandan hade farmor sina finaste fönsterträd, bl a ett par stora "nerieträd" på piedestal. Symaskinen fanns också där. Köket och kammaren var de enda delar av huset som användes i vardagslag.

Innanför verandan fanns en liten hall, och därifrån gick trappan upp till övervåningen. Den svängde, så att man kom upp vänd mot framsidan. På övre verandan stod två korgstolar med bord emellan, och i fönstret trivdes pelargonior och fuchsior. På var sida om trappan fanns en balustrad med vackert smärvade stolpar, och innanför den gick dörrar till de båda kamrarna. Dörren till "bokhyllerummet" finns ännu kvar på samma plats, medan den andra, till nuvarande kök, är flyttad. Den fanns då mitt emot. Vi hade ibland tillgång till båda dessa sovrum, varav det ena egentligen var Kalles rum. Då fick Gunnar och jag "köket", eftersom det andra rummet var ganska inrökt, vilket mamma brukade beklaga sig över. För oss var det underbart att få ett eget rum att råda över. Där fanns två sängar med natttygsbord, en kommod med spegel över samt kakelugn. Hulda brukade sätta in konv^{er}ljjer till vår ankomst, så den doften är för mig för evigt förknippad med den dagen. Där fanns två tavlor i av Frans snickrade ramar, vars försvinnande jag mycket beklagar. Det var färgtryck, varav det ena föreställde Adam och Eva i paradiset i vänskaplig sämja med ett par lejon. Det andra visade ängeln, som med ljungande svärd drev ut de två hukande och skyggande syndarna ur lustgården. En ständig moralisk påminnelse om hur farligt det var med olydnad. - När vi alla fyra måste dela detta rum, brukade jag tilldelas garderoben, som även nu används som sovrum, och vilket ur min synpunkt sett var lika trevligt.

"Kalles kammare" var något mindre än nu, så att garderoben bredvid var lika stor som den motsatta och liksom den mynnade ut på verandan. Där stod stora kistor, och en av

dem spred en förförisk doft när den öppnades, för däri hade farmor sina pepparkakor och "torkeringar". Även matbröd förvarades i en sådan kista. Utrymnet bakom trappan var vind, och där var plats för sängkläder, vinterplagg, spinnrock etc.

2. Trädgården.

Mot vägen var anlagd en helt symmetrisk formell trädgård. Runt hela löpte en hagtornshäck. Innanför den gick en grusgång, där man fint kunde springa och jaga varandra. Från grinden gick en grusgång mot verandan. Strax framför huset delade den sig runt en rund rabatt och fortsatte sedan på båda sidor om huset. Vid sidorna av verandan fanns ovala rabatter, där det växte skära och vita nejlikor som doftade underbart. Mitt i den runda rabatten var en lönn planterad. Lövträd var också planterade symmetriskt på gräsmattorna: popplar, kastanjer och lönnar. Jasmin- och syrénbuskar kantade mittgången. -De björkar och tallar som nu finns är ett senare tillskott, och de gillades aldrig av farmor som tyckte de skymde hennes utsikt från verandan och var allmänt "laija".- Vid vardera husgaveln fanns en syrénerså, som också var grusad inuti och där trädgårdsmöbler stod. Utmed hussidorna fanns rabatter med pioner, akleja och stormhattar.

På husets baksida vidtog gårdsplan och köksträdgård. Hagtornshäcken fortsatte även här på båda sidor i den sträckning den fortfarande har. Innanför häckarna låg trädgårdsland där det odlades grönsaker och jordgubbar. -Jordgubbar betraktades förstås då som nu som den stora läckerheten, men ofta kunde vi också plocka smultron och blåbär till efterrätt. Särskilt smultron fanns mycket mer än nu.- Krusbärs- och vinbärsbuskar växte bortom brunnen. På uthusets andra sida hade Kalle sina drivbänkar. Han försökte också plantera in vildaplar för att sedan ympa dem. Ett körsbärsträd sådde sig självt. Där oxlarna nu växer fanns

plommonträd som frös under vintern 1940. Mitt på gårdsplanen stod en lönn. Den var något större än övriga träd, som mest var av buskformat. Jämte syrénbersåerna var det enda tillgången till skugga.

3. Uthuset.

Uthuset bestod av, från vänster: loge, lagård, brygghus med inmurad tvättgryta, vedbod och, på gaveln, dass. (Det har senare delats i två och försetts med trappa även åt andra sidan). Bakom brygghuset låg svinstia och höns hus. Hönsens uteplats, omgiven av ett högt nät, låg i uthusets förlängning bakåt. På gårdplanen brukade dock stå en eller två kycklingburar, där det var roligt att följa kycklingarnas utveckling från gula knyten till vita miniatyrhöns.

I rågången mot prästgårdsmarken litet bortom hönsgården fanns då en liten dunge med rönnar. Där hängde pappa upp en hängmatta av nättyp. Det var skönt att ligga där och gunga, men man kände sig nästan fångad i nätet och hade svårt att ta sig upp.

Rågången användes även som genväg av "hjonen" på ålderdomshemmet, vilka sneddade över gårdsplanen på väg till handelsbod eller andra ärenden.

Hushållet.

Trots att Slätthems tomt inte omfattade mer än ungefär 2 tunnland, råde i största möjliga utsträckning självhushållning. En ko hölls, fast foder och bete knappt räckte till, och den årliga kalven slaktades någon gång på höstsidan. En eller två grisar brukade finnas, och inte så få höns. -Allt kött och fläsk som inte användes med en gång saltades ner i stora kar som förvarades i källaren. Ännu finns där kvar sådana kar av trä, helt genomsyrade av salt. Potatis odlades förstås till husbehov. Resten av åkerjorden användes till vall. Den slogs med lie och volmades (det kallades "ku") och sedan drogs höet in på logen med hjälp

av en slags tvåhjulig skrinna, som ofta drogs av Hulda. Kon fick sedan gå och beta på återväxten, och när hon råmåde för envist tycker jag mig ännu höra farmors: "Hulda, nu måste du flytta koen". - Även en del hemgjorda jordbruksredskap finns kvar från den tiden.

Kött och fläsk tillhörde de varor man aldrig köpte. Det samma gällde fisk, förstås med undantag av salt sill. Kalle och pappa fiskade mycket, mest med nät. De fick abborre och mört, ibland också gös, gädda, sik eller lax-öring. Fångsten var ofta så stor att en del måste saltas in för att hålla sig i sommarvärmen. Den salta fisken gick fint att koka. Av mörten malde mamma ofta fiskfärs som stektes i biffar. Pappa lärde oss tidigt de olika fiskarternas anatomi, för att vi skulle kunna bena dem rätt och snabbt. Om vi inte precis åt fisk 7 dagar i veckan, så var det inte långt ifrån.

Mjölk fanns nästan alltid i tillräcklig mängd från den enda kon, och någon gång sparade också farmor grädde i tillräcklig mängd för att kärna smör. Smör kunde man annars köpa från någon gård i bygden. Jag antar det även gällde ost, men möjligen fanns ost till salu i affären. I varje fall minns jag att vi någon gång fick hemstad ost till jul från faster Ida. I handelsboden inhandlades salt, socker, mjöl, kaffe, kryddor, såpa etc. Strösocker kallades "melis". Till kaffet användes topsocker som delades med hjälp av ett särskilt verktyg. Kaffet brukade farmor ofta rosta själv i ugnen. Allt bröd bakades hemma. Pappa fyllde år den 10 juli, och till den dagen bakade alltid farmor en jättekran och bjöd på kaffe på säng.

Bad och båt.

Det var inte vanligt med kallbad på landet. Andra sommar-gäster än vi fanns inte, så badstranden vid Lunnanabb hade vi mestadels för oss själva. Vägen dit verkade rätt lång för ett barn. Men utmed vägen kunde man glädja sig åt blåklockorna och de doftande gulmårorna, och vid vägkanten fanns också smultron och hallon samt nere i strand-skogen blåbär. Baddräkt använde vi barn inte. De vuxna hade svarta bomullsbadkläder, även pappa. Ofta tog mamma med en korg med saft och bullar.

Det fanns inte många båtar vid stranden. Byns fiskare och båtbyggare var Axel Mild. Han byggde den särskilda flatbottnade bolmenekan med utriggade åror ("skiip"). Kalle hade en ovanligt bred och kraftig sådan. Den var fruktansvärt tungrodd, men på den satt byns första utombordsmotor, och ganska sjösäker var den. Tack vare motorn kunde fina fiskevatten på litet längre avstånd sökas upp - brinkarna och Helgaholm t.ex. Många båtutflykter gjorde vi också, ofta medförande matsäck, vilket alltid gav det hela ett litet skimmer av äventyr. Någon gång åkte vi till Hult för att bada på pappas barndoms badplatser, men det blev vanligare på 30-talet, då pappa köpte en större båt med inom-bordsmotor.

Handelsbod, post och telefon.

I början av 1920-talet satsade Konsum på Odensjö. Deras första affär var hos "Essas". Sedan byggdes ett hus på Slätthems mark, i hörnet mellan landsvägen och löcknavägen, och Kalle blev affärsföreståndare. Konsum ansåg snart att rörelsen bar sig för dåligt, och då övertog Kalle det hela. Han var minsann inte ensam handelsman i trakten. I Vret fanns en handelsbod (Emmaus Västberg) och i Önne en. Åsen hade en tid inte mindre än tre lanthandlare.

Det var alltid spännande att gå in och handla i affären som luktade sill, kaffe och såpa. Så gott som alla matvaror, dvs mjöl, gryn, socker, salt, kaffe, kakao, såldes i lös vikt och förvarades i lådor eller lårar, där det

låg en stor eller liten skovel att ösa med. Malet kaffe fanns ej till försäljning, däremot orostat. Sortimentet var förstås många gånger mindre än nu. Sybehör, spik etc. fanns dock, liksom träskor och en del tyger och garner. Karameller köpte man i strut. Vi brukade ibland köpa med oss en 5-kilosburk med karameller och fick dem då till inköpspris, nämligen 10 öre per hekto.

Efter Kalles död ville pappa riva huset som då stått oanvänt i flera år. Vi köpte det då till rivningskostnaden och lät flytta det till dess nuvarande plats, samtidigt som det vreds ett halvt varv. Sannér från Lidhult gjorde den första ombyggnaden, och även magasinet inreddes på bottenplanet. Vinden gjordes inget åt i första omgången. 1960 ordnades även så att vi fick lagfart på tomten, som blev ungefär hälften av Slätthems ursprungliga. - Av affärsinredningen finns ännu en del hyllor och lådor i snickarboden och på logen. Ett par små skovlar och en måttstock har vi också kvar. Däremot försvann tyvärr en viktsats som leksak till barnen.

Två eller tre dagar i veckan kom post med hästskjuts från Åsen. Under många år sköttes den transporten av pappas kusin Janne i Röshult. Han kunde då samtidigt ta med varor till affären. Så länge Ahlgren var kvar som lärare, skötte han också om posten. Sedan blev Edvin Nilsson, som var gift med småskollärarinnan, ~~den~~ "postmästare". De bodde i lärarinnebostaden, som bestod av högra delen av nuvarande Rosanders hus. I vänstra delen fanns kommunalstämmans sammanträdessal. Posten var öppen några timmar i veckan, och då fick man själv gå dit och hämta sin post.

Telefonstationen sköttes av Ester Aronsson och var först förlagd till övervåningen i "Albins" hus. Det fanns väl då något 10-tal abonnenter. Sedan flyttades telefonstationen till egen lokal i det hus Aronssons byggde intill Wibergs. Först då Ester pensionerades i slutet av 50-talet automatiserades området.

Präst och kyrka.

Av byns nuvarande bostäder som inte är gårdar fanns varken Anderssons, Lundquists, affären, pensionärshemmet eller arrendatorns. Prästgård och skola låg förstås närmast kyrkan, sedan följde Slätthem, Solhem (undantagsstuga för Ahlgrens svärmor, mor Lina) och Fridhem (undantagsstuga för Wibergs mor, mor Anna Lena). Farmor kallades enligt byns sed mor Johanna. - Jag kan för mitt inre se raden av kyrkfolk varje söndag: männen i svart kostym och hatt, kvinnorna i svart kappa och med svart sidenschalett på huvudet. I kyrkan satt männen till höger, kvinnorna till vänster. Kyrkan hade då ett fönster mitt över altaret. Den halvcirkelformiga utbyggnaden av koret har tillkommit senare. Prosten Norbeck predikade. Han var kraftig med ett kantigt ansikte och ramsvart hår - peruk sades det. Han såg mycket bister ut och jag var ordentligt rädd för honom. Då han kom till Odensjö byggdes den nuvarande prästgården (1914?) till att bättre anstå en PROST. Den gamla prästgården flyttades till den plats den nu har (Svensgårds) och ändrades om till ålderdomshem. Under byggtiden hyrde prosten Slätthem, som ju låg nära till och var ganska nytt, och farmor med familj bodde då i Ljungby. Prosten och prostinnan hade inga barn. Det är svårt att nu föreställa sig den självskrivna huvudroll sådana "överhetspersoner" spelade i en liten by och med vilken vördnad de bemöttes. Prostinnan hade en sällskapsdam, Maria Olofsson, som också var sagoförfattare. Hennes sagor kunde man finna på veckotidningarnas barnsidor. Vi prenumererade på "Allt för alla", och jag upptäckte snart att just hennes sagor var ovanligt poänglösa och moraliska. Jag har senare sett att hon haft sagor med i någon av Barnbiblioteket Sagas samlingar.

Kyrkogården hade något mindre utsträckning mot vägen än nu. Mittgången gick som i dag från de tunga järngrindarna till kyrkporten, men i övrigt gjorde kyrkogården ett mycket mindre ordnat intryck än den nu gör. För att få det nuvarande

symmetriska utseendet med sidogångar och häckar, har man måst "räta" många gravstenar. Det fanns förresten inte alls gravstenar på alla gravar. Många var bara "kullar", bevuxna med vintergröna. Men på dem låg konstfulla pärlkransar. Dessa hade ofta i mitten en förgylld ängel, en kristusbild eller någon blomna under glas. På skräphögen bakom kyrkan kunde man finna delar av sådana kransar, och de betraktades förstås av oss som verkliga dyrgripar.

Gäster.

Sommaren 1924 träffade jag för första gången mina blivande svärföräldrar. Nils och Ester Wennersten kom åkande från Habo i sin 1923 års T-Ford. En resa på 15 mil var ingen dålig dagsetapp, då vägarna var så slingriga och backiga och ofta försedda med grindar. Bilen hade suflett, och jag minns att Ester hade en bilslöja bunden om hatten och knuten under hakan. Med dem var dottern Karin. Hon var klädd i leksandsdräkt, en vanlig finklädsel för barn (även jag hade en sådan någon gång i 6-7 årsåldern). Hon var ju några år äldre än jag men inte mycket större till växten. Jag tyckte hon var häpnadsväckande snäll: hon plockade hallon och smultron och gav Gunnar och mig istället för att äta upp dem själv.

Från och med år 1925, då både pappa och jag var sjuka, gjorde vi under flera år endast ett par kortvariga besök i Odensjö och tillbringade somrarna på andra ställen. Sommaren 1930 var den tillbyggnad klar som pappa givit Sannér i Lidhult i uppdrag att göra. Kalle fick ett rum på nedre botten och vi en hel sommarbostad på övervåningen. Då vidtog en rad sköna somrar, men då var jag tonåring och inte längre barn.